ВСТУП

Якось, гортаючи схожу книгу про садівництво, я знайшов твердження, що городництво — це свого роду хобі. Тобто якщо хочеться подихати свіжим повітрям, отримати першу весняну засмагу, послухати жайворонка, то посадіть кілька рядочків помідорів, моркви, бурячків та спілкуйтесь із природою на здоров'я. Ще можете розширити свій кругозір у багатьох галузях знань, бо без знання біології, хімії, фізики, агротехніки, меліорації, навіть метеорології ви не виростите гарний урожай. А так організм загартуєте, ще й прибуток отримаєте.

Розсмішив? Хобі він знайшов, скажете ви, а штрикання в попереку після тої засмаги в зігнутому стані цілий день, а трактор, який днями деренчить по сусідству, ще й вітер несе відпрацьовані гази у ваш бік? Який тут кисень, який озон? Та й про оздоровлення організму й розширення кругозору — дурня. Це із соткою можна так погратись, а коли тих соток десять, двадцять? Тут уже ніколи й глянути на того жайворонка. Краще піти на базар та й купити моркви, всього іншого, а засмагати — десь біля моря.

Я згідний із такими скептиками, але лише частково. Якщо всі їздитимуть до моря, то морква сама не виросте. А купити? Коли заходиш на ринок, там справді овочі як із картинки: соковиті, м'ясисті, ніби виготовлені на 3D-принтері. Класно! Купуємо, несемо додому, а коли розрізаємо того помідора чи огірка, то навіть запаху схожого не відчуваємо, а про смак узагалі мовчу. А потім алергії, висипки, шлункові отруєння. Звідки воно? Я ж вітаміни купував? Та ж усе від них — від перших, мальованих овочів із базару. Ринок у нас такий — дикий. Ніхто не думає про те, як вирощено овочі: на органіці чи на потрійній дозі хімічних добрив і пестицидів та чи дотримано технології останньої обробки від шкідників і хвороб. Виробники масової городньої продукції хочуть найбільшого прибутку без найменшого перевантаження, тому й щедро поливають землю стимуляторами росту, гербіцидами, пестицидами, вирощують не перевірені сорти, створені на основі ГМО. Чи є в нас належний контроль на ринку, в супермаркетах, в овочевих крамницях? Ото ж бо. Той, хто хоче купувати високоякісні овочі, має або ж кожну моркву, цибулину чи петрушину носити до лабораторії, або ж вирощувати такі необхідні нашому організмові овочі самому. Здоров'я коштує дорого, тому маєте вирішити, що для вас ліпше.

А тепер кілька слів про прибуток. Рано чи пізно ми прийдемо до того, що овочі на ринку мають бути безпечними, вирощеними на органіці, без застосування надмірної хімії і дорогі. Вже тепер у розвинутих країнах цінують усю продукцію, вирощену на основі органічного землеробства. Вам не обов'язково бути фермером, мати гектари, достатньо й тих кількох ваших соток, щоб забезпечити не тільки свою сім'ю високоякісними овочами, а й навіть отримати прибуток. Не посміхайтеся. Достатньо прочитати цю книгу, трохи потрудитися, виконувати

її рекомендації — і ви матимете гарний підробіток. Бо поки не всі можуть бути сонцеїдами, а вчені ще не придумали батарейок-підзарядок, які б заміняли їжу — високоякісна продукція землеробства матиме ціну. Та й гени... Вони в нас таки землеробські, навіть якщо ви городянин в другому поколінні. Не вірите? Тоді підіть погожого весняного ранку на приміський вокзал. Там сотні людей із сапами, лопатами, торбами насіння стоять у чергах, очікуючи автобуса чи електрички на дачні масиви, щоб там стікати потами й укрити долоні мозолями. А от для того, щоб ви не горбатіли задарма, натираючи собі мозолі й наживаючи біль у попереку, а вирощували гарні врожаї без надзусиль та не перетворилися на раба своєї ділянки, і написана ця книга. Автор, тобто я, буду вдячний за відгук, коли ви прочитаєте цю книгу, навіть якщо він буде й не надто приємний.

ЧАСТИНА ПЕРША

Відколи наші предки зрозуміли, що вирощувати їжу на землі значно надійніше і простіше, ніж ганятися за нею із загостреною палицею по лісі — ми стали землеробами. Рільництво, городництво і садівництво посіло в праукраїнців найперше місце. І ті землеробські гени передавались із покоління в покоління, змушуючи нас трудитися на землі.

Хтось мені дорікне, що із землі не розбагатієш. Дурня, тільки ліниві й дурні думають, що багатство звалиться йому чи їй із неба у вигляді джекпоту або посади президента. В олігархів теж не солодке життя: спочатку вони сивіли, втрачали здоров'я, коли крали, нарощуючи свої статки, тепер п'ють горілку і пігулки від неспокою, бо дуже бояться, що хтось молодший та моторніший украде те добро в них. Нам таке ні до чого, ми хочемо мати стабільний дохід, гарне здоров'я та спокійні нерви. Тому і йдемо на свій невеличкий наділ, бо Бог, виставивши Адама з раю, сказав: «Трудися й матимеш!» Так і утворилася наша велика «політична партія садівників-городників». Про сад я вже писав у своїй попередній книзі *(Тибель В. В. Сад — танці без бубна / В. В. Тибель. — Тернопіль : Видавництво Богдан, 2024. — 104 с.)*, тепер черга за городом. Бо що то за господар, що то за свиня... — біля хати якого не цвіте сад і не зеленіють рядочки городини?

Якщо чесно, то городину можна вирощувати в будь-якому місці: чи то на розчищеному пустирі, чи в балконному ящику, чи навіть на кам'янистому ґрунті. Наші городні культури — живі організми й не надто вибагливі, їм би сонечка побільше й корінцем за щось зачепитись, аби розчинені у воді поживні речовини всмоктувати. Але, звичайно, краще, коли той ґрунт поживний, пухкий, у міру насичений водою й проникний для повітря. Ми з вами невтомні трудівники, тому запросто створимо собі ідеальну грядку на сонячному місці з південної сторони будівлі, хай вигріваються наші помідорчики чи цибулька на сонці, соком наливаються. Не біда, що у нас ділянка з крутими схилами. Бо можемо зробити підпірні стінки, розбити площу на тераси. Кам'янисті пустирі вичищаємо від щебеню, сміття і садимо.

Розділ 1

ОДА ҐРУНТАМ

Класифікація ґрунтів

Усі чи майже всі знають, що наші городні культури добре ростуть і розвиваються на пухкому, збагаченому гумусом ґрунті. Коли в той ґрунт легко проникає повітря й утримується волога протягом значного часу. Це такий собі ідеальний ґрунт. Але не все в нашому житті ідеальне, і не всі городники отримують наділи на полтавських чорноземах. Зазвичай реалії значно інші й набагато гірші від ідеальних: то випали нам щільні та збиті — закислені, то піщані, сипучі, а то й пересолені (не смійтесь, є й такі ґрунти — солончаки).

Як же дізнатись, який ґрунт під город нам дістався? Тобто, ми його колись отримали як наділ, придбали, купили чи успадкували від правічних родичів. Звичайно, найліпше зібрати той ґрунт у торбину й відправити в космічну лабораторію, як місячні проби з місяцеходу, але ми з вами зробимо простіше. Дослідимо наш ґрунт самі. Бо чим ми гірші за те НАСА? Скажу, перефразувавши відомого кіногероя з кінокомедії «Діамантова рука»: «Перевіряй ґрунт, не відходячи від городу!». І приступимо до аналізу.

Недавно я дізнався про народний метод перевірки механічного складу ґрунту. Кажуть, що начебто й академіки часом ним користуються, бо чекати хімічних аналізів і довго, і дорого. Отже, кинемося в дитинство й ліпитимемо з нашої земельки кульки. Так, не дивуйтеся, ми качатимемо між долонь вологі кульки. Для цього йдемо на наше поле з лійкою для поливу, добре зволожуємо грядку в кількох місцях і коли земля розмокне, ліпимо, але не коників, а скачуємо землю між долонями.

Якщо наш ґрунт уперто не качається, не ліпиться, а відразу розсипається в долонях — ви власник ***піщаного ґрунту***. І якщо копнете глибше, то, можливо, знайдете поклади будівельного піску. І тепер вам доведеться вирішувати: копати посеред городу піщаний кар'єр чи все-таки садити помідори? Бо щоб отримати достойний урожай на цьому ґрунті, вам доведеться вкласти чимало грошей і полити його своїм потом.

Коли ж, узявши в долоні й покачавши мокрий ґрунт, ви таки зліпили кульку, але при спробі ліпити циліндрик вона знову розсипалася, це вже ліпше, бо ви — власник ***супіщаного ґрунту***. Отож уже є надія, що з меншими затратами та за вмілої агротехніки матимете достойний урожай.

Продовжимо наші вправи з ліпленням. Припустимо, у нас таки вийшов циліндрик, значить, на городі ***глинистий ґрунт***.

Тепер спробуємо зігнути той циліндрик. Оп! Він ледь зігнувся і вже тріснув у пальцях при легкому згині — маємо ***суглинок***.

Якщо ж наш пробник ліпиться, наче пластилін, ми виліпили не тільки циліндри, а й вигинаємо бублики, розкачуємо палички і заплітаємо його в косички, не тіштеся, хіба якщо ви скульптор чи гончар, бо перед нами ***тяжкі глинисті ґрунти***. Коли ж захочете вирощувати на них сільськогосподарські культури, то доведеться вкласти чимало коштів і потрудитися для поліпшення ґрунту.

Тепер, коли ми завершили своє дослідження і напевне знаємо, який ґрунт нам дістався під майбутній город, а ми такі вперті, що хочемо наблизити його до ідеального й вирощувати на ньому гарний урожай овочів, нам залишається просте — дізнатись, як той ґрунт поліпшити. Якщо ж ми ігноруватимемо ці поради і пхатимемо насіння овочів та розсаду в ту землю, що нам дісталася, не поліпшуючи її, то зберемо, швидше за все, тільки врожай мозолів на руках. Тому далі читаємо цей текст уважно. Почнемо за порядком класифікації ґрунтів, а ви обирайте поради для поліпшення свого.

Як поліпшити наші ґрунти

Ми вже дізнались із попереднього розділу, на якому ґрунті будуть рости городні культури. Тепер залишилось: або ж змиритися й сіяти-садити в те, що є, та, відповідно, збирати той урожай, що пошле Бог, або ж покращувати нашу городню долю. Хто хоче все ж таки досягти від своєї праці вагомих результатів, має вдумливо прочитати цей розділ, інші можуть не паритися — цей розділ для успішних, тих, хто працює на результат. Отже, шукаємо в переліку визначений тип механічного складу свого ґрунту й поліпшуємо його.

1. ***Піщані ґрунти***. Ґрунт легкий, швидко насичується повітрям і зокрема атмосферним азотом, який необхідний для нормального розвитку і росту рослин, але волога в ньому майже не затримується. Впали опади й пішли, як крізь пісок, от якби волога на цю грядку лилася тепла і збагачена мінеральними добривами та органікою з неба щоденно, ціни б не було цим ґрунтам. До речі, нідерландці тепер масово використовують це наше побажання у своїх тепличних господарствах, правда, замість піщаного ґрунту в них гідропоніка, а вологе живлення вони подають до рослин знизу, по трубах. Проте ми поки відстаємо від Нідерландів за інноваційними технологіями, а реалії з погодою такі, що тижнями влітку, а іноді й місяцями доводиться чекати дощу, хоч мольфара клич. Через те власникам земельних наділів із піщаним ґрунтом, щоб виростити урожай овочів, доведеться потрудитися та витратити значні кошти на поліпшення землі.

Ви все ще не передумали вирощувати тут овочі? Тоді читайте далі, і труд вам у поміч! Щоб кардинально поліпшити піщані ґрунти, треба зняти верхній шар землі на глибину 40–50 см (бажано згорнути бульдозером, бо навіть на десять соток рук не вистачить), на дно насипати шар глини завтовшки приблизно 10 см, або краще завезти глинистої землі, а тоді повернути назад знятий ґрунт. Перемішати його з мінеральними добривами й додати органіки: перегній, перепрілий компост, торф. Бажано застосувати весь цей список органічних добрив, а можна і щось конкретне, що дешевше і є під рукою. Шар глини під нашим ґрунтом тепер слугуватиме такою собі прикордонною заставою для дощової води, щоб вона без митного контролю рослин не вимивала поживні речовини з верхнього родючого шару. Глину можна замінити і синтетичною товстою плівкою. Але все ж натуральне повинне бути пріоритетним для наших городників.

Якщо ж маєте фінансові можливості замінити весь родючий шар на піщаному городі — тоді міняйте! Просто на піщаний ґрунт висипте кілька самоскидів чорнозему й розрівняйте бульдозером, проте з глиняною підстилкою все одно краще. Тут уже вступають у силу закони економічної доцільності. За потрачені на поліпшення вашого городу гроші можна було б купити кілька тонн овочів. Але якої якості? Ось головне питання. Бо я вже наголосив, що найцінніше — наше

здоров'я, і коштує це набагато дорожче. Вирощені на вашому городі на органіці, з дотриманням агротехніки овочі повернуться для вас і вашої родини тими коштами, які ви зекономили на пігулках та відвідинах лікарів. Це і є наш капітал здоров'я та, як результат, щастя в родині. Та й перспектива розвитку, бо поліпшуєте ґрунт на городі ви ж не на один рік, а згодом можна зайнятися городництвом і професійно, зберігаючи свій бюджет. Рахуйте та приймайте розумні рішення!

2. ***Супіски*** та ***суглинки*** — радійте, хто власник. Вони не потребують кардинального поліпшення. Тут головне — давати виважену, наукову порцію органіки та збалансовану норму мінерального живлення. Ці ґрунти без нашої значної допомоги порівняно добре утримують вологу і мають легку пористу структуру, тож повітря проникатиме добре.

3. Те саме можна сказати про ***глинисті жирні чорноземи***. Головне завдання городника — не дати їм злежатись, а підтримувати в пухкому, насиченому повітрям стані. Для цього у гряди вносять гній із соломою, нестиглий компост, пріле листя. Так роблять, щоб поліпшити структуру ґрунту, наповнити його органікою, а разом із тим приманити дощових черв'яків, які спушуватимуть грядку, насичуватимуть її атмосферним азотом і киснем. Але тут теж є засторога, бо цих наших помічників дуже полюбляє кріт. А він у гонитві за здобиччю не зважатиме на огірки і капусту — виверне усе. Про боротьбу з цим сліпим розбійником поговоримо згодом, а зараз продовжимо розгляд методів поліпшення наших ґрунтів.

4. Якщо вам не пощастило і ваш город розміщений на ***тяжких глинистих ґрунтах***, не впадайте у відчай. Озброєні знаннями, ми зможемо їх оздоровити і значно поліпшити. Як? Цей же ґрунт такий, що після дощу ніг не витягти, липне на взуття кілограмами, а після недовгої посухи лопати не увігнати, стає твердішим за асфальт. Дуже просто — достатньо на зиму встелити наш город соломою-січкою під осіннє перекопування чи оранку. Можна і гній, упереміш зі соломою, чи недозрілий компост із прілого листя. Ще як варіант: насипаємо шар торфу з піском і дерновою землею в рівних пропорціях. Усе те перекопуємо, оремо на осінь, але, боронь боже, вирівнювати боронами оранку, хай так і зимує в грудах. Перемерзлий верхній шар, збагачений атмосферним повітрям, буде легко розсипатися навесні. Взагалі-то віднедавна в агрономії існує тенденція зовсім не перекопувати і не орати землю, а спушувати неглибоко плоскорізами. Так ми збережемо всю верхню мікрофлору ґрунту, що є своєрідною екосистемою, яка сформувалася протягом багатьох років. Дощові черв'яки не вивернуться назовні, де їх одразу склюють кури чи інше птаство. Ми часто тішимося від того, що бачимо, як вправно курка збирає черв'яків. Звичайно, яйця — це важливо, але й шкода, яку пернаті завдають ґрунту, знищуючи дощових черв'яків, мабуть, перевищує користь від того дешевого корму для птиці. Земля, після того як її покинуть дощові черв'яки, стає злежаною, непроникною для повітря, тяжкою і безплідною. Родять на ній тільки бур'яни.

Проте в нас дуже живуча традиція саме перекопування ґрунту, а безвідвал досі не прижився, бо неперекопаний город навесні, в очах сусіда, говорить нібито про недбалого господаря.

5. Бувають ще варіанти, коли наш город розміщений у заплаві річки або в місцині з високим стоянням ґрунтових вод. На це теж придумали раду — в болотистих місцях робимо дренаж: закритий — керамічними трубками чи ж відкритий — канавками, що відводять зайву дощову воду в став чи яму, викопану десь у найнижчій частині ділянки, такий собі городній колектор. Воду з цієї ями можна

використовувати у посушливі дні для підливу. Ще за високого стояння ґрунтових вод грядки роблять насипними, а між ними — глибокі канавки-стежки.

6. Тепер кілька слів про кисле і солоне. Про солодке не згадуватимемо, бо поки що солодких ґрунтів учені-агрономи не виявили, хоча, можливо, такі скоро й появляться біля цукеркових фабрик.

Отже, ***кислими*** можуть бути як піщані, так і глинисті ґрунти. Закисленість настає на так званих вимоках, коли на полях довго тримається дощова чи паводкова вода. Тобто ґрунт не отримує атмосферного кисню, злежується, і кислоти в ньому переважають над лугами.

Основними ознаками кислого ґрунту є рослини, які пречудово почувають себе на такому городі. Ви, певне, бачили ділянки, повністю зарослі хвощем польовим, сосонкою, кінським щавлем, подорожником чи мати-й-мачухою? Можна сказати стовідсотково навіть без аналізу, що саме тут кислі ґрунти. Як поліпшити такий город? Згадаймо хімію. Як нейтралізувати кислоту? Правильно, луг! Закони хімії працюють і в городництві. Тому, щоб на закисленому городі росли, крім хвощу, ще й гарні овочі, восени під перекопування всиплемо один із природних лугів: пушонку — мелене вапно, попіл, мелену крейду, доломіти. Попіл і негашене вапно сиплють із розрахунку 2–6 кг на 10 квадратних метрів. Точна доза залежить від механічного складу ґрунту. На легких піщаних сиплемо менше, на тяжких глинистих — більше.

Вапно вносимо на початку осені, попіл можна розсипати протягом усієї вегетації.

І на завершення про найгірші з ґрунтів — про солончаки.

Солончаки — це ґрунти, насичені солями натрію, тобто аналогами нашої кухонної солі. Звідки беруться? Від багаторічного поливу жорсткою водопровідною водою і від природних явищ розмивання натрієвих солей підземними водами. Як дізнатися, що ваш город пересолений? Звичайно, пробувати на смак не варто. Просто родючість таких ґрунтів мізерна, навесні ґрунт довго тримає надлишкову вологу, а коли висохне, то стає твердішим за камінь. Що ж робити, аби поліпшити такий пересолений ґрунт? Може, краще відкрити соляну шахту й добувати сіль? Але якщо ви все-таки вирішили займатися городництвом, а іншої ділянки вам не знайти, то й на такому городі можна отримувати гарний урожай. Достатньо нейтралізувати зайву сіль. І знову нам на поміч прийде її величність — стара бабця Хімія. Досить додати до наших натрієвих солей дрібку дрібно меленого гіпсу, 3–6 кг на десять квадратних метрів, чергуючи його із внесенням гною. При цьому першого року вносимо гіпс, а наступного рясно накладаємо гній. Гіпс вносимо восени після перекопування, розсипаємо по поверхні й пригортаємо граблями. Гній — за звичайною технологією, розкидаючи по поверхні ґрунту та перекопуючи. Можна поліпшувати солончаки і внесенням слабкого розчину сірчаної кислоти, глиногіпсу, хлористого кальцію і навіть вапна, але все-таки найкращі результати дає саме мелений гіпс. Можна ще привезти машину-дві чорнозему й висипати на нашу солону землю, а коли вже ніде дістати стільки родючої землі, то є інший вихід — копайте ямки й насипайте туди родючого ґрунту, а вже в них висаджуйте розсаду!

Як бачимо, поганих ділянок під городні культури не буває, є тільки недбайливі господарі, які лінуються докласти трохи більше праці та знань. Якщо лінь не наше хобі, тоді про нас скажуть: «Цього посели на Марс — він і там гарбузи виростить».

Розділ 2

НАРОДНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ОВОЧЕВИХ РОСЛИН

Для тих, хто взявся за вирощування овочів, одразу повідомлю дуже неприємну новину — наші овочі любимо не тільки ми, а й всілякі нахлібники, любителі дармового — овочеві шкідники: блішки-комашки, жучки-хробачки, кліщі, попелиці, молі, совки, різнобарвна гусінь, личинки хрущів, ведмедки, дротяники і ще багато різної комашиної братії. Крім того, ще всі, хто вибрав ваш город собі за дім, теж ласують плодами вашої праці, й це не тільки в переносному значенні. Миші-полівки, ховрахи і такі пухнасті й гарненькі хом'ячки. Ще й кріт додає проблем, він хоча й не вегетаріанець, але шкоди робить нашим грядкам величезної, риючи ходи й вентиляційні шахти. Ще й знищує помічників городника — спушувачів ґрунту дощових черв'яків. Звичайно, в його меню потрапляють борозняки та дротяники, але це мало нас радує, бо після цієї природної землерийної машини доводиться пересівати й пересаджувати наші насадження. А останнім часом ще й додалися шпаки та ворони, які теж не проти вітамінної дієти з нашого городу. Їдять не тільки плоди, а й знищують, виривають саму рослину.

Ще існують так звані хвороби городніх культур. Хворобами їх назвали від того, що без мікроскопа не видно шкідника. А це просте сімейство патогенних грибків, усілякі гнилі, фітофтори, чорноніжки, які вражають наші овочеві грядки і вже зібрані на зберігання овочі. Бувають ще й вірусні хвороби. І тепер уявіть, усі ті шкідники та гниляки працюють у симбіозі. Спочатку на ослаблі рослини накидаються ненажерливі листо- і коренегризучі, а добивають наших невдах уже патогени і віруси. Якщо віддати все на волю долі, тобто на еволюційний закон виживання, то впевнений — ви залишитеся розчарованими: або зовсім без овочів, або з повністю пошкодженим урожаєм.

При тому ці ненажери ще й дуже вреднючі, ні щоб одного помідорчика чи капустину з'їли (ми ж не скнари — поділимся), то вони понадкушують усе, ще й, вибачте, до туалету ходять просто біля столу. Від такого їхнього паскудства надкушені й продірявлені плоди гниють та псуються. Якщо нічого не робити, ми втратимо четверту, а то й третю частину врожаю. То ж як боротись із тими навалами, полчищами дармоїдів?

Найперше — не опускати рук. Відомо безліч методів боротьби з непроханими гостями на городах. Якщо ваш город не гектарами гуляє, то найкраще вигнати чи знищити тих зайд-шкідників простими, не шкідливими для городника засобами, використовуючи біологічні методи, фізико-механічні, агротехнічні, а також відвари, настої та порошки з різних культур, що можуть убивати шкідливих комах та збудників хвороб.

1. Агротехнічний метод

Найперший метод — профілактичний, або агротехнічний. Якщо ви дотримуєтесь агротехніки, поліпшуєте свій ґрунт, вносите органіку й мінеральні добрива, систематично прополюєте бур'яни, виносите, компостуєте або ж спалюєте минулорічні засохлі стебла, де можливі зимівники шкідників і хвороб — ваші городні культури будуть здоровими й міцними. Ще важливо проводити підготовку насіння до сівби, вимочувати його в антисептиках, стимуляторах, прогрі-

вати, пророщувати. Розсаду перед висадкою у гряди підживлювати, вимочувати коріння у природних стимуляторах і мікродобривах. Нам потрібно виростити здорові рослини, бо на кволих і немічних накидаються відразу всі — закон джунглів.

Правильне чергування городніх рослин теж стримує поширення шкідника. Він уже обжився, призвичаївся до цього місця, а ви йому замість такої смачної моркви — помідорчики, цибульку чи горох. От наш шкідничок задумається, чи варто тут чекати, коли то ми вернемо його улюблену моркву, чи залишати наш город, бо відкладені на зиму личинки так і загинуть із голоду, або ж узяти торби й помандрувати геть. А ми, хитрі, повернемо сюди грядку моркви лише через чотири роки. Проте про наші плани нічичирк, а то морквяна муха ще дізнається й перечекає тяжкі часи в сусіда.

Хоча й багато агрономів проти глибокого перекопування городу, але для шкідників воно таки згубне. Після глибокої оранки на зиму багато шкідників, та й спори грибкових хвороб гинуть від морозів, осінніх дощів, багато з них попадуть до обіднього столу наших пернатих помічників, а інші, які відклали яйця зверху й були закопані глибоко, так і не виберуться звідти. Оранка, перекопування на зиму значно зменшує популяції шкідників.

Такий самий згубний результат для любителів дармових овочів буде, коли ми правильно вноситимемо гній та інші органічні добрива. Розкислення ґрунту, внесення попелу, пушонки змінює кислотний склад і заразом умови для комфорту нашим шкідникам, особливо згубна зміна кислотного складу ґрунту для патогенних грибків. Підтримуючи агротехніку, ми не дамо шкідникам шансу захопити наші грядки.

2. Фізико-механічний метод

Метод із науковою назвою — фізико-механічний — насправді дуже простий: це збір і знищення шкідників переважно вручну. Хоча найвигадливіші городники вже застосовують і механізми. Я, наприклад, бачив, як один винахідник використовував старого пилосмока, щоб зібрати гусінь із капусти і колорадських жуків із картоплі. Він просто викинув старого фільтра й вмонтував туди марлевий мішок. Не за горами і винахід комбайна для збирання жуків і переробки їх на брикети. Таке собі безвідходне виробництво. Не смійтесь, а патентуйте. Наприклад, у США в 1995 році винахідник запатентував навіть виделку з таймером для нормованого жування. Він, правда, так ніколи й не втілив свій винахід у життя, але цікавий сам факт патентування. Тому якщо винайдете щось із городництва, навіть нібито й безглузде — беріть мене у співавтори. Зібраних шкідників можна, як я вже говорив, брикетувати і використовувати на обігрів теплиці або ж як високобілковий корм для згодовування птиці. Жарт, звичайно, але збирати комах потрібно, бо хімічні препарати хоча й ефективні, але не дають користі нашому здоров'ю. Ще, вбиваючи хімічними методами шкідників, ми водночас губимо і корисних комах, навіть бджіл. А діти? Їм наші заборони не їсти п'ять днів нічого з городу ще більше додають бажання спробувати. Тому раджу на невеликому городі таки збирати! Якщо ж ви високогуманна людина й убивати навіть таких відвертих комашиних агресорів — проти ваших принципів, то віднесіть зібраних шкідників і висипте під пліт поганому сусідові, бо його кури деруть ваші грядки, а він ще й хвалиться, що в нього ніяких шкідників зроду-віку не було. А якщо дружите із сусідом і у вас нема ніяких

конфліктів або ж живете самотньо на хуторі? Тоді запакуйте все те добро в пакет і віднесіть далеко у глибокий яр. Можливо, шкідники оцінять таку гуманність і більше ніколи до вашого городу не повернуться.

Ну, це вдень можна визбирати, скажете ви, а вночі ж прилітають інші паразити й гризуть ваші овочі, відкладають яйця та личинки. Цих безсонних непроханих гостей можна відловити за допомогою світлової пастки. Винахід не запатентований, але досить ефективний. Я в попередній книзі описував схожий пристрій для садових дерев, тепер не полінюся й опишу для городу *(мал. 1)*.

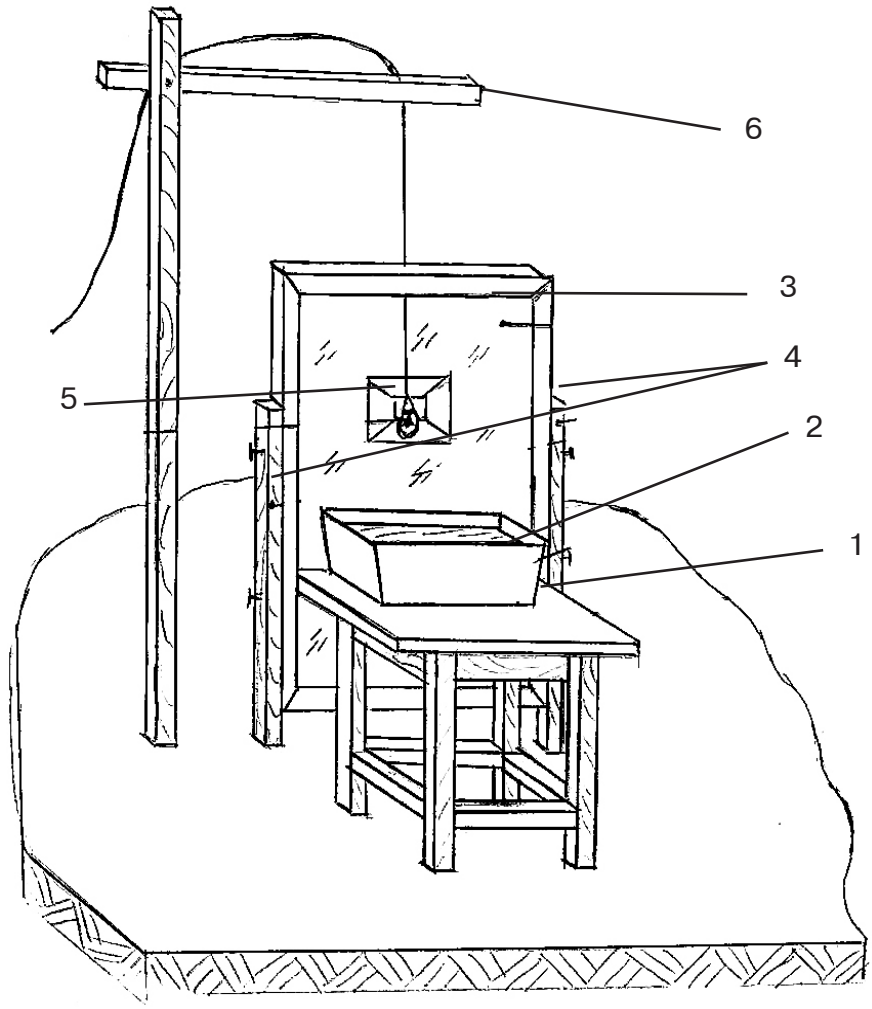

Мал. 1. Світлова пастка: *1 — табуретка; 2 — коритце з водою; 3 — скло в рамі; 4 — стійки; 5 — джерело світла; 6 — тримач дроту.*

Для того, щоби створити цю хитру пастку, нам знадобляться: 1 — табуретка, або ящик; 2 — пластиковий лоток з водою або перебродженим квасом; 3 — рама

ДЛЯ НОТАТОК

Зміст

Вступ 3

Частина перша

Розділ 1. Ода ґрунтам 6

Розділ 2. Народні засоби захисту овочевих рослин 10
Розділ 3. Боротьба з бур'янами 24
Розділ 4. Розміщення городини на ділянці 28
Розділ 5. У тісноті, проте не ображені 33
Розділ 6. Календар городніх робіт 36
Розділ 7. Місячні цикли та їхній вплив на вирощування городини 46
Розділ 8. Вирощування ранньої городини будь-де 48
Розділ 9. Смішні й не дуже історії про город 60

Частина друга

Розділ 1 Картопля 64
Розділ 2 Помідори 77
Розділ 3 Огірки 93
Розділ 4 Капуста 105
Розділ 5. Перець 115
Розділ 6. Цибуля 119
Розділ 7. Часник 123
Розділ 8. Коренеплоди: морква, селера, петрушка, пастернак, буряк, редиска, ріпа 124
Розділ 9. Гарбуз і його друзі 130
Розділ 10. Бобові: квасоля, горох, біб 135
Розділ 11. Зелень на городі 139

Епілог 142

Науково-популярне видання

ТИБЕЛЬ Василь Васильович

ГОРОДНИЦТВО ДЛЯ УСПІШНИХ

Головний редактор *Богдан Будний*
Випусковий редактор *Донара Пендзей*
Редактори *Богдан Мельничук, Донара Пендзей*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Технічний редактор *Неля Домарецька*
Комп'ютерна верстка *Галини Кузів*

Підписано до друку 05.05.2026. Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 11,7. Умовн. фарбо-відб. 11,7.
Термін придатності необмежений, зберігати в сухому місці.
Наклад 500 пр.

ТОВ «Видавництво Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №4221 від 07.12.2011 р.

Видавництво Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, Україна, 46002.
Видавництво Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, Україна, 46008.
У випадку побажань та претензій звертатися: т/ф (0352) 520 607
office@bohdan-books.com
Інтернет-магазин «Видавництво Богдан»:
www.bohdan-books.com mail@bohdan-books.com
т. (0352) 519 797, (067) 350 1870, (066) 727 1762
Гуртові продажі: т/ф (0352) 430 046, (050) 338 4520
м. Київ, просп. Л. Каденюка, 27: т/ф (044) 296 8956; (095) 808 3279,
nk-bogdan@ukr.net
Мережа книгарень «Дім книги»: dk-books.com
т. (067) 350 1467; (099) 434 9947